

Плисюк Н.М., к.ю.н., доцент,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО НАЙМАНСТВО В МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Для всіх держав світу питання про найманство були, є і будуть дуже важливими. Це стосується також і України, адже на сході нашої держави у зв'язку з військовими подіями, котрі відбуваються на Донбасі, проблема найманства набуває особливої актуальності, і постала необхідність протидіяти таким діям. Найманство є суспільно небезпечним діянням, і така небезпека проявляється перш за все у порушенні загальних норм і принципів міжнародного права.

Основним міжнародно-правовим документом, який регулює питання щодо найманства, є Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. (ратифікована Україною 14.07.1993 р., набула чинності 20.10.2001 р.) [1]. У ст. 1 цієї Конвенції надано визначення поняття «найманець», а ст. 2–4 визнано кримінально караними вербування, використання, фінансування найманців і їх участь у збройних конфліктах. Але, на теперішній час, вказану Конвенцію ратифікувала невелика кількість держав, лише 35 держав. Та не дивлячись на це. Хоча в кримінальному законодавстві держав, котрі не ратифікували цієї Конвенції все ж таки передбачено доволі суворі покарання за найманство (наприклад, КК Франції, Вірменії, Російської Федерації та ін.). також велика кількість науковців у галузі міжнародного кримінального права вважають, що найманство є міжнародним злочином, оскільки становить суспільну небезпеку для миру, безпеки людства, порушує політику нейтралітету та охоплюється поняттям агресії.

У міжнародному кримінальному праві найманство було кваліфіковано як злочин. У резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 2465 від 1968 р. зазначається, що практика використання найманців – кримінально-каране діяння, а найманці повинні оголошуватися злочинцями. Державам членам ООН було рекомендовано здійснити ухвалення законів, які б встановлювали відповідальність за набір, фінансування та навчання найманців, а також за надходження громадян на військову службу в цій якості та за їхню участь в бойових діях [4]. Тут варто зазначити, що приводячи національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, Україною була ратифікована Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням

найманців 1989 р., яка набула чинності 20 січня 2001 р., і внесені відповідні зміни до Кримінального кодексу (надалі – КК) України. Так, чинний на той час КК України був доповнений ст. 63 «Найманство» [5, с. 205].

Питання правового регулювання найманства і сьогодні є предметом наукових інтересів та досліджень великої кількості зарубіжних та вітчизняних вчених. Зокрема, теоретичні та прикладні аспекти найманства як явища розглядають у площині міжнародного кримінального права. У багатьох державах найманство відноситься до злочинних діянь.

Аналіз міжнародно-правових норм і законодавств іноземних держав про кримінальну відповідальність дозволяє зробити висновок, що відповідальність за найманство ці країни закріплюють за двома основними варіантами: як міжнародний військовий злочин, який полягає у використанні найманців у збройних конфліктах на території іноземних держав (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Киргизія, Російська Федерація, Франція), його можна вважати сенсом, або як міжнародний злочин, при вчиненні якого має місце використання найманців як у збройних конфліктах на території іноземних держав, так і для втручання в їх внутрішні справи, порушення їх суверенітету чи територіальної цілісності шляхом повалення уряду або іншого підриву конституційного ладу (Казахстан, Італія), за широкого тлумачення. До речі, саме другий, тобто більш широкий варіант, закріплений у Міжнародній конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. Виходячи зі змісту ст. 447 КК України можна констатувати, що наша держава також обрала другу модель. Відповідно, об'єктом цього злочину можна визнати не тільки принцип невтручання у внутрішні справи інших країн, а також суверенну рівність, політичну незалежність, територіальну цілісність держав і право народів на самовизначення. Крім того, поняття найманця, надане у примітці до чинної редакції ст. 447 КК України, майже повністю дублює дефініцію, наведену у ст. 1 вказаної Конвенції [1].

У ст. 1 Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців, термін «найманець» означає будь-яку особу, яка: 1) спеціально завербована на місці або за кордоном, щоб битися у збройному конфлікті; 2) беручи участь у воєнних діях, керується головним чином бажанням одержати особисту вигоду і якій дійсно обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває у конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи виплачується комбатантам такого ж рангу і функції, які входять до особового складу збройних сил даної сторони; 3) не є ні громадянином сторони, що перебуває у конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, що контролюється стороною, яка перебуває у конфлікті; 4) не входить до особового складу збройних

сил сторони, що перебуває у конфлікті; 5) та не послана державою, яка не є стороною, що перебуває у конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, яка входить до складу її збройних сил [1].

Як приклад можна навести випадки конфліктів, участь у яких брали добровольці-найманці, що були скеровані урядом власної держави, таким конфліктом є «радянсько-фінська війна 1939-1940 рр. (на боці Фінляндії брали участь добровольці з країн Скандинавії, особливо Швеції, а також інших країн, загальною кількістю 11,5 тисяч осіб» [4].

У Резолюції 1987/16 Комісії ООН з прав людини зазначається: «Одним із аспектів визначення терміну «найманець», що викликає гарячі суперечки, є умова про те, що відповідна особа не повинна бути ні громадянином, ні постійним жителем держави, в якій здійснюється його діяльність. Мета цієї умови полягає в проведенні розмежування між найманцем і учасниками національно-визвольного чи опозиційного руху, які на законних підставах чинять опір уряду визначеної країни. Це розмежування стає незрозумілим, однак, у тих випадках, коли громадяни наймаються іноземними державами чи опозиційні групи одержують фінансування з-за кордону для здійснення політичних цілей, таких, як дестабілізація уряду. Додаткові проблеми виникають у тих випадках, коли держави надають громадянство особам винятково з метою їх використання як найманців, чи коли окремі особи мають на законній підставі подвійне чи множинне громадянство» [3].

Отже, найманцем можна вважати особу, яка завербована для участі в збройному конфлікті, яка бере участь у військових насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади у збройних конфліктах інших держав з метою одержання матеріальної винагороди чи іншої особистої вигоди. Законодавством чітко не врегульованим є питання про те, який судовий орган буде здійснювати правосуддя у конкретній справі про найманство. У Конвенції [1] визначається, що такі справи розглядаються національними судами держави, на території якої вчинено злочин і де був виявлений злочинець. Але на практиці трапляються випадки, коли найманці вчиняють злочин на території декількох держав. У Римському Статуті Міжнародного кримінального суду не передбачено найманство у переліку злочинів, щодо яких суд наділяється юрисдикцією. І результатом такої законодавчої невизначеності є те, що більшості злочинців, котрі вчинили найманство, вдається уникнути покарання.

Таким чином, найманство є суттєвою загрозою для суверенних держав, їх політичної незалежності та територіальної цілісності, а тому вбачається доцільним визнання такого явища міжнародним злочином.

Література

1. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. URL: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_103.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

3. Вплив діяльності найманців на здійснення права народів на самовизначення. *Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. URL: <http://khp.org/index.php?id=1146646626>.

4. Джексон Р. Красные соколы. От «Барбаросса» до «Терминала». Взгляд с Запада. Москва: Политиздат, 1988. С. 135-155.

УДК 343.1(043.2)

Расторгуєв О.В., аспірант,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ОБОВ'ЯЗКОВА УЧАСТЬ ПРОКУРОРА ЯК ПЕРЕШКОДА РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА УХВАЛИ СЛІДЧИХ СУДДІВ

Реалії сьогодення показують, що зловживати процесуальними правами може не лише сторона захисту з метою затягування судового розгляду справ у суді. Наразі саме сторона обвинувачення в особі прокурорів нехтує процесуальним обов'язком прибуття до суду для участі в судовому розгляді з метою затягування строків розгляду скарг на ухвали слідчих суддів про застосування запобіжних заходів, протиправно прикриваючись нормами ст.ст. 36 та 324 КПК України. Ці статті Кодексу визначають участь прокурора в суді як обов'язкову, а неявка останнього є безспірною підставою для відкладення судового розгляду.

Водночас, ч. 4 ст. 405 КПК України визначає, що неприбуття сторін або інших учасників не перешкоджає проведенню розгляду за умови, що такі особи були належним чином повідомлені. Частина 1 вказаної статті Кодексу визначає, що апеляційний розгляд здійснюється згідно з правилами судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених у Главі 31 «Проведення в суді апеляційної інстанції» КПК України.

Саме особливості апеляційного розгляду, визначені ч. 4 ст. 405 КПК України як пріоритетні правила розгляду стосовно правил судового розгляду в суді першої інстанції, мають нівелювати сформовану судову практику відкладення судового розгляду у разі неявки прокурора, прикриваючи свої рішення вимогою до обов'язкової участі останніх.

Розгляд скарг на ухвали слідчих суддів про застосування запобіжних заходів поза межами встановлених ст. 422 КПК України строків створює перешкоди у реалізації громадянами прав на доступ до правосуддя. Як наслідок – відбувається порушення принципу змагальності.

Додатково, внаслідок вказаного зловживання прокурором як стороною обвинувачення процесуальними обов'язками, суд втрачає як